

Poznań dn. 10 lipca 2020 r.

Notatka służbowa

Z dnia 15 lipca 2020 r.

Dotyczy: interpelacji poselskiej w związku zanieczyszczeniem rzeki Baryczy

W dniu 10 lipca 2020 r. w części wielkopolskiej Parku Krajobrazowego Dolina Baryczy, przeprowadzono wizję terenową mającą na celu ocenę zasięgu i strat w środowisku przyrodniczym w związku z doniesieniami o zaobserwowanym na odcinku rzeki Baryczy od m. Raczyce, gm. Odolanów woj. wielkopolskie do m. Wróbliniec gm. Milicz, woj. dolnośląskie (jaz Bolków), zanieczyszczeniu i związanym z tym masowym śnięciem ryb oraz zanotowanymi przypadkami śmierci innych organizmów wodnych lub z wodą związanymi.

Wizją terenową objęto blisko 12 kilometrowy fragment Baryczy od wschodnich dzielnic miasta Odolanów do jazu Wróbliniec (woj. dolnośląskie), a także fragmenty głównych jej dopływów: Dąbrówki, Świecy, Wiesiołka i w szczególności ciek Kuroch. Z uwagi na poprzedzający wizję wielodniowy okres wezbraniowy, w pierwszej kolejności należało ustalić naturalny wygląd cieków - tło obserwacji. Oględziny takie przeprowadzono na dwóch ciekach; Barycz i Kuroch, powyżej miasta Odolanów. Oceniono przezroczystość, barwę, ilość zawiesiny, w miarę możliwości także zapach i rodzaj osadów pozostawionych przez wody wezbraniowe w strefie brzegowej i na makrofitach. W pierwszym przypadku zauważono niewielki wzrost zawiesiny o barwie (brunatnej) odpowiadającej w warunkach naturalnych wzrostowi ilości materii organicznej, wypłukiwanej z terenów rolniczych oraz innych terenów biologicznie czynnych. Niewielkie ilości osadów humusowych zauważono również w strefie brzegowej i na makrofitach. Na występujących w korycie ciek głonach nitkowatych nie zauważono nienaturalnego osadu (fot. 1). Przezroczystość ciek była relatywnie duża, a na tle piaszczystego dna widoczne były ławice narybku i osobników kilkuletnich z wrażliwego na niedotlenienie gatunku okoń *Perca fluviatilis*.

Fot. 1. Kuroch - profil Odolanów

Nieco więcej zawiesiny i znacznie ograniczoną przezroczystość stwierdzono na analogicznym odcinku Baryczy (fot. 2). Zawiesina przybrała tu kolor brunatno-szary, co było prawdopodobnie wynikiem połączenia związków organicznych oraz cząstek mineralnych wypłukanych z nowobudowanej, pokrytej tłucznem budowlanym, drogi rowerowej (obwałowanie lewostronne rzeki). Stwierdzone na brzegach i roślinności osady nie odbiegały od norm obserwowanych na innych ciekach naturalnych po przejściu fali wezbraniowej.

Fot. 2. Barycz - profil Odolanów

Poza niewielkim wzrostem zawiesiny, innych istotnych zmian nie zaobserwowano też na odcinkach miejskich obu cieków. Wyraźne pogorszenie stanu jakościowego wód Baryczy stwierdzono natomiast w rejonie dopływów: Dąbrówki (N 51°33'58,4'', E 17°39'22,8''), Świecy (N 51°33'49,37'', E 17°39'38,8'') i rowu łączącego Kuroch z Baryczą (N 51°33'55,2'', E 17°39'03,9''). Niewielkiej przezroczystości towarzyszyły: zagęszczenie zawiesiny, mleczno-szare do czarnego zabarwienie wody i szaro-czarny osad na roślinności w korycie cieku głównego (fot. 3 i 4). Osad i zmętnienie wody, (stopniowo zanikające w górę cieków) widoczne były też na kilkudziesięciometrowych odcinkach ujściowych Dąbrówki i Święconki, co sugerowałoby efekt cofkowy wód Baryczy. W zastoiskach na powierzchni wody, zauważalne było znaczne nagromadzenie martwej materii organicznej. Nie znaleziono natomiast żadnych martwych przedstawicieli fauny, a makrofity brzegowe pozostawały w dobrej kondycji. Zapach wody również nie odbiegał od naturalnego.

Fot. 3. Barycz poniżej ujścia Dąbrówki

Fot. 4. Ujście Dąbrówki do Baryczy

Pierwsze wyraźne ślady zanieczyszczenia cieków głównych (Barycz, Kuroch) odnotowano znacznie poniżej miejscowości Raczyce. Na cieku Kuroch, w miejscach o ograniczonym przepływie, obok wspomnianego wyżej szaro-czarnego osadu pokrywającego makrofity, stwierdzono obecność niezidentyfikowanej czarnej substancji unoszącej się swobodnie w toni wodnej. Jej ślady stwierdzono też na odsłoniętych, piaszczystych powierzchniach brzegu (fot. 5). Fragmenty powierzchni wody pokryte były cienką warstwą laminatu z widocznymi miejscami efektem iryzacji. Efekt ten jednak może być wywołany zarówno przez substancje zanieczyszczające, jak i bakterie bioluminescencyjne często towarzyszące zanieczyszczeniom.

Fot. 5. Kuroch w rejonie Uciechowa (poniżej Raczyc)

W strefie brzegowej stwierdzono koncentrację, naniesioną z wodami wezbraniowymi, rozkładającej się substancji organicznej (fot. 6). Wody Baryczy pomimo ciemnoszarego zabarwienia, nie zdradzały obecności ww. substancji, niemniej również i jej powierzchnia pokryta była iryzującym laminatem. W analizowanym transekcie znaleziono jedną martwą przedstawicielkę ichtiofauny – płoć *Rutilus rutilus* (fot. 7).

Fot. 6. Kuroch poniżej Raczyz

Fot. 7. Martwa płoć

W dolnej części analizowanego odcinka Baryczy, już poniżej ujścia cieku Kuroch, rzeka przybrała kolor brunatny co świadczy o wzroście dopływu substancji organicznych (pochodzących prawdopodobnie z wyłukiwania nawozów naturalnych i zachodzących na podtopionych terenach procesów gnilnych - fot. 8).

Fot. 8. Barycz powyżej jazu Wróbliniec

Laminacja powierzchni występuje fragmentarycznie (fot. 9), a zabarwienie pozostawionych przez falę wezbraniową osadów ma kolor zbliżony do naturalnego. Na porastających dno koryta makrofitach, szczególnie na liściach grążela żółtego widoczne jest znaczne nagromadzenie substancji organicznych. W wytypowanym transekcie badawczym o długości ca 30 m znaleziono blisko ponad 20 sztuk martwych raków pręgowanych *Orconectes limosus*, w tym wiele osobników młodych, a także kilka niewielkich rozmiarów okoni *Perca fluviatilis* i kozę pospolitą *Cobitis taenia* (fot. 10 i 11).

Fot. 9. Laminacja powierzchni cieku

Fot. 10. Raki pręgowane

Fot. 11. Martwy przedstawiciel Cobitidae

Przeprowadzona wizja terenowa nie dała podstaw do jednoznacznej odpowiedzi na pytanie co było przyczyną zatrucia rzeki Baryczy. Ślady incydentu zostały już częściowo zatarte przez obfite opady deszczu i przepływ wód wezbraniowych. Zanieczyszczenia zostały wymyte lub rozcieńczone, a martwe zwierzęta usunięte. Co więcej, wyłącznie na podstawie obserwacji nie można określić czy ładunki zanieczyszczeń pochodzą ze źródeł punktowych, obszarowych, czy też mieszanych. Dominująca w przestrzeni publicznej opinia o pochodzeniu zanieczyszczenia wyłącznie z terenów rolniczych, w tym z podtopionych przym obornika, m.in. z uwagi na barwę i strukturę osadu pozostawionego po przejściu fali zanieczyszczeń, wydaje się być wysoce wątpliwa. Znaczny areal położonych w dolinie Baryczy, silnie zmeliorowanych terenów rolniczych, sprzyja wypłukiwaniu substancji biogenych, pochodzących z nawozów organicznych oraz mineralnych i jest niewątpliwie jedną z głównych przyczyn obniżonego stanu ekologicznego wód rzeki. Niemniej, jest to zagrożenie o charakterze stałym, a przyspieszone wypłukiwanie substancji biogenych towarzyszy każdej intensyfikacji opadów atmosferycznych. Tymczasem analizowane zdarzenie miało charakter incydentalny. Niewykluczony jest natomiast wariant, że na zintensyfikowany spływ substancji biogenych z terenów rolniczych (w tym składowanych nawozów sztucznych i naturalnych), nałożyły się zanieczyszczenia z innych źródeł. Oględziny przeprowadzone na cieku Kuroch, wskazują na możliwość spływu jego korytem wód zawierających zanieczyszczenia pochodzenia przemysłowego lub komunalnego. Co więcej, ich rozmieszczenie może wskazywać, że zanieczyszczenia pierwotnie przedostały się właśnie do tego cieku. Mniej liczne ślady szaro-czarnego osadu, zauważono również na Baryczy w rejonie Raczyce i Uciechowa. Może to być jednak następstwo przelania się zanieczyszczonych wód wezbraniowych rowem łączącego Kuroch i Barycz (dz. ewid. 1117 i 1194, obręb Boników, gm. Odolanów). Ślady te widoczne są najwyraźniej na odcinku pomiędzy miejscowościami Raczyce i Uciechów, a więc poniżej zrzutu oczyszczonych ścieków z oczyszczalni znajdującej się na dz. 1392/2, 1386/2 i 135/2 ob. ewid Raczyce, gm. Odolanów. Jednoznaczne określenie źródeł zanieczyszczenia Baryczy wymaga przeprowadzenia szczegółowych analiz laboratoryjnych prób wody, pobranych w możliwie jak najkrótszym czasie od jej skażenia.

Na podstawie przeprowadzonej wizji terenowej można natomiast z dużą dozą prawdopodobieństwa wytypować obszar, na którym doszło do zanieczyszczenia. Jest nim fragment doliny Baryczy pomiędzy Odolanowem i Uciechowem.

Podczas oględzin, wstępnej ocenie poddano też straty w środowisku przyrodniczym. W przypadku flory, poza osadem na powierzchni makrofitów porastających koryta cieków, nie zaobserwowano bezpośredniego oddziaływania wprowadzonych do rzeki/rzek zanieczyszczeń. Wpływu takiego nie należy jednak wykluczać w dłuższej perspektywie czasowej. Sytuacja pod tym kątem powinna być na bieżąco monitorowana. Największe straty dotyczą niewątpliwie fauny wodnej. Wizja terenowa potwierdziła też doniesienia o znacznym ograniczeniu populacji ichtiofauny. Nie natrafiono na ślady ryb i ich żerowania w żadnym z obserwowanych koryt rzecznych. W kilku transektach odnotowano jedynie obecność nielicznych przedstawicieli żab zielonych *Pelophylax esculentus complex*-(fot. 12), oraz względnie duże zróżnicowanie zoobentosu. Nie znaleziono natomiast martwych ssaków i ptaków.

ZPKWW w najbliższym czasie zintensyfikuje obserwacje terenowe rejonu rzeki Barycz na terenie województwa wielkopolskiego pod kątem wykrycia ewentualnych źródeł zanieczyszczenia rzeki. Spostrzeżenia zostaną przekazane właściwym organom wg kompetencji.

Fot. 12. Przedstawiciel *Pelophylax esculentus complex*

Przygotowali:

Artur Grześkowiak – specjalista ZPKWW

Szymon Fritzkowski – specjalista ZPKWW

Zatwierdził: Paweł Śliwa – Z-ca Dyrektora ZPKWW

DYREKTOR
ZESPOŁU PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Rafał Sniegocki